

Su çərşənbəsi haqqında nə bilirik

Su çərşənbəniz mübarək!

Türk dünyasında mühüm mədəni dəyərə sahib olan və YUNESKO-nun Bəşəriyyətin Qeyri-Maddi Mədəni İrs üzrə Repräsentativ Siyahısında Azərbaycanın da daxil olduğu 12 ölkənin ortaq irsi kimi qeydə alınan Novruz bayramı Azərbaycan türkləri arasında coşqu ilə qeyd olunan bayramlardan biridir. Baharın gəlişini və təbiətin oyanışını təmsil edən, mənşəyi qədim dövrlərə söykənən bu qədim türk ənənəsi, Orta Asiya və xüsusilə Azərbaycan türkləri tərəfindən mifoloji cəhətlərini qoruyub saxlayaraq bütün canlılığı ilə yaşatmağa davam edir. Novruz şənliklərində mühüm yer tutan çərşənbə mərasimlərində Novruzun mifoloji cəhətləri özünü göstərir. Yeniləşmə və yaradılış miflərinin əsas dinamikası olan, köhnə türk inanc sistemində də müqəddəs sayılan od, su, hava, torpaq kimi elementlər çərşənbə mərasimlərinin əsasını təşkil edir.

Mədəniyyət bilik və təcrübənin ənənəvi yaddaşdır. Bayramlar həm də ənənəvi bilik və təcrübələrdən ibarətdir. Digər tərəfdən, adət-ənənələrin nəticəsi olan bu cür bayramlar qeyd olunan bilik və təcrübə yaddaşının yaradılması, ötürülməsi, dəyişdirilməsi və gələcəyə ötürülməsi üçün fəaliyyət göstərir.

Bayramların əsas dinamikasından biri də "xalq təqviminə ənənəsidir". Novruz təqvim folkloru və ya mədəni hadisə kimi cəmiyyəti müəyyən dəyərlər əsasında birləşdirir. O, həm də adət-ənənələrin davam etdirilməsinə vasitəçilik etməsi, ənənələrin köklənməsini təmin etməsi, ictimai həyata canlandırıcı təsir göstərməsi ilə də funksionaldır. Novruz xalqın ortaq hiss və düşüncələrini ifadə edən, min illər boyu davam edən türk mədəniyyətinin qorunub saxlanması və yaşadılmasında mühüm yer tutan mövsüm bayramlarından biridir.

Təbiətdəki yeniləşmənin insan tərəfindən ilk dərk edilən cəhəti su, od, torpaq və küləklə başlayan dəyişiklikdir. "Od, su, torpaq və külək" bir çox mədəniyyətlərdə yaradılış və yenilənmə miflərinin əsas dina-

mikası olmaqla yanaşı, eyni zamanda Novruz kimi bir çox bahar şənliklərinin əsasını təşkil edir. Xatırladaq ki, fevralın 21-i Novruz bayramının ilk çərşənbəsidir. Belə ki, Su çərşənbəsi ilə qədim bayrama hazırlıqlar başlayır.

SİA Su Çərşənbəsi ilə bağlı araşdırma aparıb.

Bütün mədəniyyətlərdə suyun əsasən üç simvolik mənası var. Bunlar:

1. Həyat mənbəyi 2. Yenilənmə vasitələri 3. Təmizləmə və təmizlənmə vasitələri

Novruzun ilk çərşənbəsi olan Su çərşənbəsi də suyun təzələnməsi və paklanması inamı ilə bağlıdır.

Bulaq suları ömür bulağı kimi səmanın mərkəzindəki həyat ağacının kökündən doğulur.

Qədim inanclara görə, Su çərşənbəsində günəş sübh açılan zaman şüaları əks olunanda su təzə və müqəddəs sayılır. Həmin gün təbiətin dörd ünsüründən biri olan su yenilənir. Bu suda çimənlər öz arzu və istəklərinə çatırlar. Su çərşənbəsi ilə bağlı başqa bir inanc da Xızır peyğəmbərin Su çərşənbəsində suya gəldiyi və sonra suların axmağa başladığı inancdır.

Yenilənən dərinin üstündən tullanaraq yorğunluğun, ağırlığın, xəstəliyin su ilə atıldığı inancı və bu inanca uyğun mərasim və ayinlər Azərbaycan türklərində hələ də yaşamaqdadır və həyata keçirilir. Axır çərşənbə səhəri sübh çağı insanların axar suların sahilinə çıxıb suyu salamlaması, soyuq su ilə üzlerini yuması, suyun üstündən tullanması türklərin suya olan inancından irəl-

tin suda başlaması inamı da bu baxımdan formalaşmış. Buna görə də sonsuz qadınlar talismanlı sular (aprel damcıları, mağaraların tavanına damcılar və s.) içərək hamilə qalacaqlarına inanırdılar.

İslam dinində yaradılış inanclarında, dünyada, qədim türklərdə isə yaradılış haqqında dastan və miflərdə, su ilə bağlı inanclarda su müqəddəs sayılırdı. Bütün mifoloji mətnlərdə su həyat verən, dirildən, uğur verən, sağlamlıq və xoşbəxtlik gətirən bir inanc olaraq görülür. Çünki su həyat və canlılığın əsas mənbəyidir.

Real həyatda da su təbiətin oyanmasına töhfə verən əsas qüvvədir. Su hər şeyin başlanğıc nöqtəsidir. Yer üzündəki bütün varlıqların əsas səbəbidir. Türk mədəniyyətində suyun müqəddəs sayıldığı Dədə Qorqud hekayələrində də görünür. "Dədə Qorqud"da duaların "Məhəmməd Mustafanın üzü suyu hörmətinə" şəklində bitməsi, Salur Qazanın "Su Allahın üzünü görüb, bu su ilə əlaqə saxlayım" deməsi üm-

dər müxtəlif düşüncələri özündə ehtiva edir.

İlaxır çərşənbə yazın gəlişinə bir hazırlıq kimi başlanılır. Hər çərşənbədə Zərdüşt peyğəmbərdən gəlmiş 4 ünsür olur. Bu, su, od, külək-yel və torpaq çərşənbələridir. Azərbaycan, Hindistan, Əfqanıstan, İraq, Pakistan, Dərbənd, Gürcüstan Suriya və s. ərazilərdə Novruz bayramı qeyd olunur.

Xatırladım ki, ilk çərşənbə Sudur. Artıq havalar isinməyə başlayır və su çərşənbəsi yalançı çilədən sonra başlayır. Bununla da insanlar təmizliyə, kənd təsərrüfatına, əkin-biçinə başlayırlar. Novruz bayramı zamanı bir yeni bir həyata başlayırıq. Ona görə də bu proseslər çox vacibdir.

Bütün bunlarla yanaşı, insanların su çərşənbəsi ilə bağlı müxtəlif adət-ənənələri var. Belə ki, Su çərşənbəsi zamanı insanlar axar suya gedər, oradan su götürüb evlərə çiləyirdilər. Bununla da ilin su kimi saf olmasını arzulayırdılar.

Həmçinin, gənclər və qadınları kişili müxtəlif nəslin nümayəndələri çaya gedər, orada yarışmalar, rəqs-lər, at yarışları, yeyib-içməklə və s. bədən sağlamlığına gətirib çıxaran işlər görürdülər. Eyni zamanda, su çərşənbəsi ilə əlaqədar bağlar-ha-sarlar təmizlənər, evlər təmir edilər, divarlar ağardılar, dərinədən təmizlik kimi qadın işləri başlayırdı.

Bu bayramda xəstə insanlara yardımlar edilirdi. Eyni zamanda, ölənlərin qəbirləri ziyarət olunurdu. Yeməklər hazırlanıb, ehsan formasında ehtiyacı olanlara paylanırdı. Bu, məhz Su çərşənbəsində başlanırdı. Bütün bunlar böyük bir mədəniyyətdir. İlaxır çərşənbələri xalqımızın həyatında mühüm rol oynayır. Xalqı xalq olaraq bütün dünyaya tanıtmış üçün bunlar vacib amillərdir".

Ayşən Vəli

gələnlər məsələlərdir.

Yeni ildə hər şey təzələnərkən təzələnen ilk şeyin suyun olduğu inancı həm də şirin suyun müalicəvi və təmizləyici xüsusiyyəti olduğu inancını doğurmuşdur. Ona görə də Azərbaycanda "Türkçərə" kimi tanınan xalq təbabətində müalicə üsulu kimi şirin sudan da istifadə edilir. Bu müalicə üsulu, övladı olmayan qadının başına qırx stəkan su tökmək, qorxanların başına soldan 3, sağdan 3 stəkan su tökmək kimi əməl edilir.

Ümumilikdə Su çərşənbəsi ilə bağlı inanclara nəzər saldıqda suyun canlı bir varlıq kimi görülməsi və ondan kömək istənilməsi diqqət çəkir. Mifoloji baxımdan Novruz bayramının ilk çərşənbəsinə su adının verilməsi insanın yaradılış prosesinin ilk mərhələsinə işarədir. Bütün qədim miflərdə, o cümlədən türk yaradılış miflərində su dörd yaradılış elementindən birincisi kimi görünür. Hətta yaradılışdan əvvəl dünyanın yalnız sudan ibarət olması haqqında qədim türk mifləri var.

Mifoloji rəvayətlərdə "əvvəlcə su var idi" dedikdə ana bətnində olan su da nəzərdə tutulur. Məlum olduğu kimi, körpənin inkişafı ana bətnində olan su ilə bağlıdır. Həya-

mətdə suyun müqəddəs sayıldığı-nın göstəricisidir.

Yazıçı-kulturoloq, analitik ekspert Aydın Xan Əbilov: "Azərbaycan milli sivilizasiya tarixində Novruz bayramı, onun mərasimləri, ilaxır çərşənbələrinin rolu çox böyükdür. Tarixən də və günü bu gün də Azərbaycan xalqı məhz digər milli-dini məişət bayramları ilə başqa xalqlardan fərqlənir. Bu mərasimlər, sadəcə, əl-bələ gün deyil. Onların hər birinin arxasında çox böyük həyat fəlsəfəsi dayanır.

Novruz bayramının tarixi çox qədimdir. Bilirsiniz ki, Mədiyadan, Zərdüşt peyğəmbərdən əvvəl də bu bayram olub. Daha sonra, Zərdüşt peyğəmbərin zamanında daha geniş və əhatəli işlənilib. Nəticədə, böyük bir bilgilər toplusu kimi xalqın ixtiyarına buraxılıb. Burada Novruz və ilaxır çərşənbələr vaxtı xalqımızın kənd təsərrüfatı, əkin-biçin, heyvandarlıq, ilin mövsümü xüsusiyyətləri ilə bağlı bilgilərdən tutmuş ta mətbəx, sağlamlıq, yemək, geyim, sosiallaşma və mərhəmətə qe-